

Iina Suutari

”VI ÄR JU I FINLAND”

Innehållsanalys av tidningsartiklar om finskans ställning på
Åland

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation

Studieinriktningen i nordiska språk

Kandidatavhandling

April 2020

TIIVISTELMÄ

lina Suutari: *Vi är ju i Finland* – Innehållsanalys av tidningsartiklar om finskans ställning på Åland
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ottaa selvää suomen kielen asemasta ruotsinkielisellä Ahvenanmaan saarella. Tutkielma keskittyy ruotsinkielisten ahvenanmaalaisten kieliasenteisiin sekä suomenkielisten ahvenanmaalaisten kokemuksiin suomen kielen käytöstä Ahvenanmaalla. Materiaali koostuu kymmenen eri lehtiartikkelin nettiversioista, jotka liittyvät suomen kieleen Ahvenanmaalla. Tutkimusmenetelmänä toimii kvalitatiivinen sisällönanalyysi, jonka avulla tekstejä analysoidaan. Artikkeleista löydetyt kieliasenteet ja kielikokemukset jaetaan suomenkielisten ahvenanmaalaisten kielenkäytön kokemuksiin (positiiviset/neutraalit ja negatiiviset) sekä ruotsinkielisten ahvenanmaalaisten kieliasenteisiin (positiiviset/neutraalit ja negatiiviset). Tutkimuksen mukaan suomen kieleen Ahvenanmaalla suhtaudutaan usein ristiriitaisesti, koska se koetaan hyödylliseksi varsinkin työelämässä, mutta silti siihen suhtaudutaan negatiivisesti monessa yhteydessä. Ruotsinkieliset ahvenanmaalaiset pelkäävät suomen kielen yleistymisessä eniten Ahvenanmaan suomettumista ja kaksikielistymistä. Ristiriitaisuus perustuu lähtökohtaisesti poliittisiin tekijöihin eli siihen, että Ahvenanmaan itsehallinto ja Ahvenanmaan Suomen valtioon kuulumisen ovat ristiriidassa keskenään.

Tutkimuksessa käy ilmi, että suurin osa suomenkielisistä ahvenanmaalaisista, jotka ovat päättäneet pysyvästi jäädä asumaan Ahvenanmaalle ovat hyvin tyytyväisiä elämäänsä ja harvoin valittavat kielellisistä olosuhteista. Useat suomenkieliset perheet keuhuvat saarta turvallisuudestaan, kauneudestaan ja siitä, että siellä on niin hyvä asua. Tutkimuksessa käy jopa ilmi, että ruotsin kielen oppiminen Ahvenanmaalle muuttaessa koettiin isona etuna. Ne suomenkieliset, jotka eivät olleet hyväksyneet Ahvenanmaan yksikielisyyttä kokivat negatiivisempia kokemuksia kuin ne, jotka olivat hyväksyneet. Tutkimuksessa kävi ilmi myös negatiivisen huomion saaminen suomea puhuttaessa sekä suomen kielen opetuksen matala taso ja äidinkielellisen opetuksen puuttuminen.

Materiaalista voidaan todeta, että ruotsinkieliset ahvenanmaalaiset arvostavat englannin kieltä enemmän kuin suomen kieltä, mutta kielitaitoa yleisesti pidetään hyödyllisenä. Suomen kieli on tärkeä meriitti Ahvenanmaalla töitä hakiessa tai jos aikoo Suomen mantereelle opiskelemaan. Suomen mantereella opiskelusta on tullut ahvenanmaalaisten keskuudessa yhä suosittumpaa, ja se parantaa ahvenanmaalaisten asenteita suomen kieltä kohtaan ja antaa mahdollisesti motivaatiota suomen opiskeluun. Negatiivisista asenteista käy ilmi, että kielikysymyksestä keskustelu on Ahvenanmaalla hyvin samanlaista kuin mantereellakin. Suomen kielen asemasta keskustelua Ahvenanmaalla verrataan usein ruotsin kielen aseman kysymyksiin mantereella. Läsnä ovat vahvat kansallismieliset piirteet sekä välinpitämättömyys toista kieltä kohtaan. Ahvenanmaa haluaa säilyttää ruotsin kielen saaren ainoana virallisena kielenä, ja tämän takia suomen kieli koetaan potentiaalisena uhkana.

Avainsanat: Ahvenanmaa, suomen kieli, kielelliset asenteet, kielelliset kokemukset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla

SAMMANDRAG

Iina Suutari: *Vi är ju i Finland* – Innehållsanalys av tidningsartiklar om finskans ställning på Åland
Kandidatavhandling
Tampereen yliopisto
Studieprogrammet i språk
April 2020

Syftet med den här kvalitativa undersökningen är att ta reda på finska språkets ställning på den svenskspråkiga ögruppen Åland. Avhandlingen fokuserar på svenskspråkiga ålänningars språkliga attityder och finskspråkiga ålänningars erfarenheter av finska språkets användning på Åland. Primärmaterialet består av 10 tidningsartiklar som behandlar det finska språket på Åland. Som metod används kvalitativ innehållsanalys och med hjälp av den analyseras tidningsartiklarna. De attityder som hittas ur materialet delades in i de finskspråkigas erfarenheter (positiva/neutrala och negativa) och de svenskspråkigas attityder (positiva/neutrala och negativa). Enligt undersökningen har ålänningarna motstridiga attityder till finskan eftersom de tycker att finskan är ett nyttigt språk att kunna till exempel i arbetslivet men ändå förhåller de sig till språket i flera sammanhang på ett negativt sätt. Förfinskning och tvåspråkighet är de hot som ålänningarna är mest rädda för vilket även syns i de åländska politiska partiernas linjedragningar om språken på Åland. Motstridighet har grunden i politiska faktorer eftersom Ålands självstyrelse och Ålands statstillhörighet till Finland är i konflikt med varandra.

Det kom fram att de flesta finskspråkiga som har valt att permanent bo på Åland är mycket nöjda med sitt liv och sällan klagar över de språkliga förhållandena. Flera finskspråkiga tar även upp i studien att inläringen av svenska på ön är en av de bästa fördelarna på Åland. Flera finskspråkiga familjer ger beröm till Åland eftersom Åland är en så trygg, vacker och bekväm ö att bo i. De finskspråkiga som inte har accepterat Ålands enspråkighet helt har negativare erfarenheter än de som har accepterat det att man inte får service på finska. Även de finskspråkigas erfarenheter av att få negativ uppmärksamhet lyfts fram i studien. Det största problemet enligt de finskspråkiga ålänningarna är att det saknas modersmålundervisning i finska och undervisning i finska som främmande språk på en mer avancerad nivå.

Ur materialet kan man konstatera att de svenskspråkiga ålänningarna uppskattar engelska språket mer än finska språket men tycker ändå att språkkunskaperna är nyttiga i allmänhet. Kunskaper i finska språket är också en viktig merit när man söker jobb eller söker sig till Finland för att studera vid högskolor. Trenden att studera i Finland har blivit allt mer populär och det förbättrar ålänningars attityder till finskan och ger motivation att studera finska. I de negativa attityderna kommer fram att språkdiskussionen är likadan som på fastlandet och kan jämföras med diskussionen om svenska språket på fastlandet. Starka nationella inslag och likgiltighet mot det andra språket är påtagligt. Åland vill hålla fast vid sitt språk och sin svenskhet och kunskaper i finska upplevs som ett hot mot det.

Nyckelord: Åland, finska språket, språkliga attityder, språkliga erfarenheter

Originaliteten av denna avhandling har granskats med Turnitin Originality Check-programmet

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Material och metod.....	3
1.3 Tidigare forskning.....	3
2 Bakgrundsinformation.....	4
2.1 Åland som språkområde.....	4
2.2 Statistik om språk på Åland.....	6
2.3 Åländsk kultur och identitet.....	7
3 Teori.....	7
3.1 Språkpolitik.....	7
3.2 Språklig identitet och språkliga attityder.....	8
3.3 Tvåspråkigt samhälle.....	9
4 Analys av tidningsartiklar: Attityder och erfarenheter om finskan på Åland.....	10
4.1 Positiva/neutrala attityder av svenskspråkiga ålänningar.....	11
4.2 Negativa attityder av svenskspråkiga ålänningar.....	14
4.3 Positiva/neutrala erfarenheter av finskspråkiga ålänningar.....	16
4.4 Negativa erfarenheter av finskspråkiga ålänningar.....	17
5 Sammanfattning och slutsatser.....	18
6 Diskussion.....	19
Litteraturlista.....	20

1 Inledning

När jag jobbade som servitris på Åland hörde jag ofta de finska turisterna säga: "*Mehän ollaan Suomessa*". Den där meningen "*Vi är ju i Finland*" var oftast ett argument till det varför alla arbetstagare på Åland borde kunna finska. Eftersom situationen är den att alla ålänningar inte behärskar finska tvingades finländarna byta språket till engelska även om de var i Finland. I min kandidatavhandling tar jag reda på hurdan ställning finska språket egentligen har på Åland.

Majoriteten av ålänningarna är svenskspråkiga och landskapet är enligt lagen enbart svenskspråkigt. Åland hör officiellt till Finland men är ändå annorlunda än fastlandet på grund av dess självstyrelse. De flesta som bor på Åland definierar sig själva hellre som ålänningar än som finländare. Åland ligger geografiskt mitt emellan Sverige och Finland och liknar kulturellt och samhällsligt båda länderna. (Ljunggren 2008, s. 1.)

Ålands språksituation är jämförbar med situationen i Finland där 5,3 % av invånare är svenskspråkiga (Statistikcentralen 2019). På Åland är situationen tvärtom: Det finns 4,7 % finskspråkiga invånare (ÅSUB 2019). I både Finland och Åland verkar de finska och svenska språken väcka mycket känslor och debatt. På Åland blir det ofta debatt om svenskans starka ställning och om behovet av finska i näringslivet och turismen. Debatten förs ofta i tidningarna både på Åland och på fastlandet. Kritik mot Ålands språkliga linjedragningar har riktats till exempel i tidningarna *Helsingin Sanomat* och *Hufvudstadsbladet*. Det sägs att Ålands permanenta svenskspråkighet i Självstyrelselagen är ett skydd mot förfinskning av området och att Självstyrelselagen bevarar svenskspråkighet men att allt det här händer på bekostnad av den finskspråkiga minoritetens språkliga rättigheter på Åland. (Ljunggren 2008, s. 21–23.) Språkfrågan om finskan är alltid politiskt känslig på Åland och debatten om språket återkommer med jämna mellanrum.

Ur samhällets synvinkel är undersökningen viktig på grund av den pågående diskussionen om finska språkets ställning på Åland. Genom undersökningen vill jag också öka förståelse om Åland och svenskspråkiga och finskspråkiga kan börja förstå varandra bättre. Frågorna som gäller språken är inte alltid svartvita och man borde ta bredare synvinkel och försöka förstå människor som har ett annat modersmål. Det vill jag medverka genom undersökningen. Också historiska orsaker det vill säga bakgrunden till språkfrågan på Åland är viktig och det vill jag också redogöra för i min uppsats. Jag koncentrerar mig enbart på att undersöka finska språket. Andra språk utesluts sålunda i undersökningen.

Avhandlingen fokuserar på det finska språkets ställning på Åland. I detta inledande kapitel berättar jag om undersökningens syfte, material och metod samt om tidigare forskning som jag har använt. I kapitel 2 ger jag bakgrundsinformation och behandlar Åland som språkområde. Kapitel 2 innehåller relevant information om mitt ämne som är viktigt att veta när man senare läser analysdelen. I kapitel 3 förklarar jag några viktiga begrepp och berättar om den teoretiska referensramen. Kapitel 4 utgör själva analysdelen där jag analyserar hur finska språket på Åland behandlas i åländska och finländska tidningsartiklar.

1.1 Syfte

Mitt syfte är att ta reda på hurdan ställning finska språket har på Åland enligt det som skrivs i media. De svenskspråkiga ålänningarnas attityder till finskan och de finskspråkiga ålänningarnas erfarenheter om språksituationen på Åland utgör avhandlingens tyngdpunkt. Jag vill också koncentrera mig på eventuella problem som anknyter till finskan på Åland. För att uppnå syftet analyserar jag tidningsartiklar där ämnet diskuteras. Mina undersökningsfrågor är följande:

- Hur förhåller sig ålänningarna till finska språket på Åland enligt det som står i tidningarna?
- Vilket intryck ger dagstidningar i Finland och på Åland om finskans ställning på Åland?
- Hurdana erfarenheter har finskspråkiga ålänningar om användningen av finskan på Åland enligt tidningarna?

Min hypotes, som grundar sig på mina egna erfarenheter och tidigare forskning är att finska språkets ställning på Åland är relativt motsärandigt. Kunskaperna i både svenska och finska är uppskattade till exempel på arbetsplatserna men samtidigt är man rädd för tvåspråkighet. Man vill inte att finskans inflytande blir för starkt men det borde ännu vara fördelaktigt att kunna finskan i många håll. Det här baserar sig också på mina egna erfarenheter som servitris på Åland. Det var mycket viktigt att kunna tala finska med finländska turister det vill säga var mycket fördelaktigt att kunna finska, men ändå tyckte chefen inte om att vi talade finska med de finskspråkiga kollegorna.

1.2 Material och metod

Som primärmaterial har jag:

- Tidningar som publiceras på fastlandet (*Iltalehti*, *Hufvustadsbladet* och *Kansalainen*)
- Tidningen som publiceras på Åland (*Nya Åland*)

- Debattinlägg på Facebook som handlar om finska språket på Åland, ett blogginlägg (Terve.fi) av en finskspråkig ålänning och *Svenska Yle* nyhetsidor

Primärmaterialet innehåller olika typer av texter som jag har excerperat ur det ovan nämnda materialet på grund av att jag vill ha så mångsidiga betydelser som möjligt och inkludera i materialet även andra än journalisters attityder till språkfrågan på Åland. Därför analyserar jag följande texttyper: tidningsartiklar, blog, kolumn, insändare och facebookinlägg. Jag har använt enbart tidningarnas nätversioner.

Jag har sammanlagt 10 texter som jag analyserar och de är skrivna på svenska (4 texter) och finska (6 texter). Texterna är relativt korta och har publicerats år 2014–2018. Kriterier som jag använde när jag valde texterna var att det förekommer attityder till finskan på Åland eller erfarenheter som de ålänningar som har finska som modersmål upplever och att texterna innehåller relevant information om finskan på Åland.

Som metod har jag en kvalitativ innehållsanalys. Jag bestämde mig att använda innehållsanalysen eftersom det är en grundmetod som kan användas i många typer av kvalitativa undersökningar. Utgångspunkten vid innehållsanalysen är att man först väljer vad man kommer att undersöka och sedan betraktar fenomenet i materialet. Följande fas, gruppering av materialet i olika kategorier, är en viktig fas. De kategorier som man skapar borde inte överlappa varandra. Tyngdpunkten i innehållsanalysen ska vara i de betydelser som lyfts fram. (Tuomi & Sarajärvi, 2009:92.)

Jag analyserar de olika texterna om finskan på Åland och svarar på mina forskningsfrågor med hjälp av dem. Jag har sammanlagt fyra kategorier som är 1) Negativa attityder av ålänningar som har svenska som modersmål, 2) positiva/neutrala attityder av ålänningar som har svenska som modersmål, 3) negativa erfarenheter av ålänningar som har finska som modersmål och 4) positiva/neutrala erfarenheter av ålänningar som har finska som modersmål. Jag har velat göra en skillnad mellan dem som har svenska som modersmål versus dem som har finska som modersmål eftersom modersmålet är en avgörande faktor med avseende på resultatet och jag tycker att genom att klargöra och analysera både finskspråkigas språkliga erfarenheter och svenskspråkigas attityder får man en tydlig bild av finska språkets ställning på Åland. Sedan analyserar jag vilka djupare betydelser som kan lyftas fram utifrån innehållet i de olika kategorierna. I kategorin positiva/neutrala väljer jag alla attityder och erfarenheter enligt vilka det finska språket är nyttigt att kunna på Åland eller om erfarenheter där det upplevs att finskan accepteras eller antas som ett nyttigt språk. I kategorin negativa räknas också med de eventuella problem som har att göra med finskan.

1.3 Tidigare forskning

Ålands och ålänningarnas språk, kultur och identitet har undersökts relativt lite i Finland och i Sverige. Den enda doktorsavhandling som går att hitta om ämnet har gjorts vid Stockholms universitets *Centrum för tvåspråkighetsforskning*. Doktorsavhandlingen är rubricerad *Åland som språksamhälle, språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv* (2008) och den har gjorts av Barbro Allardt Ljunggren. Ljunggrens undersökning är omfattande och en del av hennes informanter har varit finskspråkiga vilket är bra med avseende på min undersökning som handlar om finska språket.

Ljunggren skriver i sin doktorsavhandling till exempel att ungdomarna upplever att de är bättre i engelska än i finska och tycker att svenska är det viktigaste språket på Åland. Hennes studie visar också att det finns statistiskt signifikanta skillnader mellan ungdomar beroende på om det talas finska i deras hem eller inte. 96 % av ungdomarna tycker att engelskan är ett viktigt språk i deras liv och bara 69 % var av den åsikten att finskan spelar en viktig roll. (Ljunggren 2008, s. 220.)

En annan viktig undersökning som jag använder i min uppsats är Krista Keturis pro gradu-avhandling *Attityder till finska språket och språklig identitet på Åland - en analys av åländska tidningar* (2015). Keturi analyserar tidningsartiklar ur *Nya Åland* och *Ålandstidning* och med hjälp av dem redogör hon för ålänningarnas språkliga identitet och finska språkets ställning på Åland. Enligt Keturi är attityder till finska motstridiga på Åland och kunskaper i finska är uppskattade i arbetslivet. Hon har också skrivit en mycket omfattande del om Ålands språkliga bakgrund som erbjuder nyttig information för min uppsats.

Ålands statistik- och utredningsbyrå har gjort enkätundersökningar om finska språket på Åland under åren 2008–2009. Enligt dessa enkätundersökningar har ÅSUB publicerat artiklarna *Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet* (2008) och *Behovet av finska i ålänningarnas vardagsliv* (2008). Dessa artiklar rapporterar om ålänningarnas åsikter om språkfrågan och tankar om behovet av finskan på Åland.

En äldre källa som är värd att nämna är den vetenskapliga artikeln *Språksituationen på Åland* (1981) i tidsskriften *Sprog i Norden*, skriven av Folke Woivalin. I artikeln rapporterar Woivalin om historiska synpunkter som ger viktig bakgrundsinformation för min avhandling. Därtill har artikeln *Språksituationen på Åland – Speciell om inte unik* (2016), skriven av Marie Nelson varit en viktig källa för bakgrundsinformation i min avhandling. Nelson koncentrerar sig i huvudsak på svenska språkets ställning på Åland men erbjuder ändå viktig information om språksituationen på Åland i allmänhet.

2 Bakgrundsinformation

Ålands särställning i Finland grundar sig på historiska och traditionella orsaker men också på internationellt fattade beslut (Woivalin 1981:16). Några år efter att Finland blev självständigt, år 1921, fick Finland suveränitet över Åland. Då gav Finland ett löfte om att alltid trygga Ålands språk och kultur. Samtidigt när Åland blev självstyrkt blev ögruppen också ett demilitariserat och neutralt område i *Ålandskonventionen* som undertecknades av tio länder. Nuförtiden har Åland också egna registreringsskyltar och egna frimärken. Ålands självstyrelse betyder att ålänningarna har rätt att stifta lagar om inre ärenden och det finns vissa tydliga skillnader i lagstiftningen jämfört med fastlandet. (Nelson 2016:158.)

2.1 Åland som språkområde

Åland är en speciell del av Finland där det svenska språket och den åländska kulturen skyddas i Självstyrelselagen. Åland är enspråkigt svenskt och det har självbestämmerätt om sina språk och sin kultur (Nelson 2016). Finska språkets ställning och Ålands enspråkighet debatteras ibland och man undrar om finskspråkiga människors språkliga rättigheter borde skyddas och till exempel finska skolor grundas på Åland. Det här väcker många olika känslor och delar åsikter bland ålänningar men även på fastlandet. Lagen säger att "finska medborgare har rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska" men att "undervisningsspråket i skolor som bekostas med allmänna medel och får understöd av sådana är svenska" (2003:423. Finlex). Självstyrelselagen innehåller också att Finlands språklag i grundlagen inte gäller på ön och det betyder att statens förvaltning och alla möjliga statsliga ärenden endast sker på svenska (Ljunggren 2008, s. 11). Finskan är inte ett obligatoriskt ämne i åländska skolor även om det är obligatoriskt i svenska skolor på fastlandet (Ljunggren 2008, s. 11).

Ålands språksituation är mycket unik därför att ögruppen är svenskspråkig i ett tvåspråkigt land. Man kan även säga att den finländska ögruppen Åland sannolikt är det mest svensktalande region i världen eftersom den har procentuellt mer svensktalande än Sverige. (Nelson 2016.) Åland är alltså ovanligt homogent svenskspråkigt i en stat där finskan dominerar. Genom självstyrelselagen garanterar man att svenskspråkighet uppehålls men Ljunggren skriver också att man ändå upplever sig hotad av finska språket i många håll. (Ljunggren 2008, s. 6.) Ålands självstyrelselag och svenskans särställning ger ett skydd mot förfinskning och utan självstyrelse hade finskan säkert haft ett stort inflytande på samma sätt som södra Finlands kuststäder har haft (Ljunggren 2008, s. 16.)

2.2 Statistik om språk på Åland

Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB 2013) är 4,7 % av invånarna finskspråkiga och 87,2 % svenskspråkiga på Åland. Det betyder att andelen finskspråkiga är 1397 personer och svenskspråkiga 25 706 personer. Andelen svenskspråkiga har varit sjunkande flera år och har minskat från 94 % till 87 %, men andelen finskspråkiga har ändå varit ungefär densamma under tiden men andelen lettiska och rumänska invånare har istället ökat och båda finns nu flera hundra personer. 64 % av ålänningarna är födda på Åland, 19 % i Finland och 9 % i Sverige. Det står också att 50 % av 35–39-åringar är inflyttade och av 10–19-åringar cirka 20 % är inflyttade. Åland har sammanlagt 65 öar som är fördelade på 16 olika kommuner. Mariehamn är den enda stad i hela ösamhället och cirka 40 % av befolkningen bor där (Ljunggren 2008, s. 5).

År 2013 läste 55,8 % av unga ålänningar finska som frivilligt språk på högstadiet. Andelen har sjunkit en hel del eftersom andelen var 68,9 % år 2004. År 2012 studerade nästan 1300 ålänningar utanför Åland: 880 i Sverige och 340 i Finland. Med andra ord lockar Sverige åländska ungdomar betydligt mer än Finland. (ÅSUB utbildning 2013). Det kan dels bero på språkliga orsaker men också på det att Sverige är geografiskt närmare och det går lätt och snabbt att resa från Åland till Sverige.

Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå tycker ungefär hälften av ålänningarna att de behöver/skulle behöva finska på sin arbetsplats. ÅSUB nämner också att två tredjedelar av Ålands befolkning har åtminstone grundkunskaper i finska, men andelen är så stor bara på grund av den omfattande inflyttningen från fastlandet. Byrån anser också att finskan är en tung merit i rekryteringen i näringslivet och att kunskaper i finska ofta värderas åtminstone lika högt än kunskaper i engelska och att det här ofta leder till arbetskraftsrekrytering från fastlandet. Kunskapskraven i finska försämrar arbetsgivarnas möjligheter att rekrytera ålänningar. (ÅSUB 2008.)

Ljunggren har gjort i sin doktorsavhandling en omfattande undersökning om ungdomar på Åland som har finska som modersmål. Hon beskriver att enligt hennes undersökning 17 % av informanterna är från familjer där åtminstone en av föräldrarna talar något annat språk än svenska med sina barn. Ur det finska urvalet har hon märkt att det oftast är mamma som är finskspråkig och inte pappa. (Ljunggren 2008, s. 141.) Om finskspråkiga ålänningars språkval på fritiden konstaterar Ljunggren att endast 30 % av det finska urvalet anger att de läser finska utanför skolan medan knappt 70 % av det finska urvalet lyssnar på finska på fritiden. 53 % anger därtill att de talar finska med sina kompisar på fritiden medan 34 % skriver på finska. (Ljunggren 2008, s. 173.)

2.3 Åländsk kultur och identitet

Åländsk identitet är mycket stark och ålänningarna vill inte riktigt bli kallade som finlandssvenskar utan som ålänningar. Ålänningarna är inte i daglig kontakt med Finland eller finska språket och svensk kultur är närmare ålänningarnas vardag än finsk kultur. De flesta ålänningar är sålunda mer bundna till Sverige än till Finland. Det beror mest på språkliga skäl och svensk tv, radio och tidningar som är vardag på Åland. (Keturi 2016, s. 13.)

Enligt ÅSUB (1999) kände sig 68 % av informanterna mest som ålänningar och de som var födda på Åland kände sig betydligt mer som ålänningar än inflyttade. På inflyttarnas uppfattning om sin identitet påverkar hur länge man har bott på Åland och det visade sig att det behövs minst 20 år på Åland innan man börjar känna sig som ålänning på samma nivå som infödda ålänningar. Därmed identifierade endast 34 % av infödda på fastlandet i Finland och 39 % av infödda svenskar sig själv som ålänning. (ÅSUB, 1999.) Följaktligen verkar det vara så att identiteten ålänning starkt anknyter till det att man är infödd på Åland.

3 Teori

Min undersökning är sociolingvistisk vilket betyder att den tar fasta på hur språk och samhälle hänger samman och hur språkanvändningen fungerar i ett socialt sammanhang. *Sociolingvistik* fokuserar på vad folk faktiskt gör eller tycker och tror om olika språkbruk. (Göteborgs universitet 2015.) I min undersökning tar jag reda på förhållandet mellan det finska språket och det åländska samhället. I det här kapitlet presenterar jag de viktigaste begrepp som hjälper att förstå ämnet.

3.1 språkpolitik

Med *Språkpolitik* avses medvetna åtgärder som man använder när man styr språkförhållandena i samhället. Det innebär både språkvård och arbete med språkets ställning i samhället. I Finland tar *Institutet för de inhemska språken* hand om de finska och svenska språken i Finland. Institutet för de inhemska språken jobbar för språklig demokrati, alltså för att alla ska förstå de texter som myndigheterna skriver och att alla har rätt till sitt modersmål. Institutet betonar att finska och svenska måste kunna användas i samhällets alla områden. (Institutet för de inhemska språken 2017.)

Det motsvarande institutet på Åland är *Språkrådet* som är ett rådgivande organ för Ålands landskapsregering. Rådet slår vakt och tar hand om svenska språkets ställning på Åland. Språkrådet betonar Ålands enspråkiga status och ger utlåtanden för landskapsregeringen i språkliga frågor och tar initiativ och ger förslag i alla politiska frågor som gäller språket. (Språkrådet, Ålands landskapsregering 2016.) Finlands och Ålands språkpolitik och åtgärder skiljer sig på flera olika sätt. Språkrådet på Åland tar till exempel inte ställning till minoritetsspråken eller till den språkliga demokratin men Institutet för de inhemska språken betonar i sin tur dessa saker. Ålands språkråd koncentrerar sig enbart på det svenska språket och Institutet för de inhemska språken slår vakt också om alla minoritetsspråk.

Alltid när det finns mer än ett språk i ett samhälle, blir det en politisk fråga. Språket i kombination med attityder påverkar den språkliga utvecklingen av samhället betydligt mer än lagar. Likadana språkfrågor dyker upp i varje stat i världen det vill säga mångspråkigheten orsakar frågor och konflikter oberoende var i världen man rör sig. Mångspråkigheten av ett samhälle och nationalspråkens förhållande till engelska är frågor som dyker upp allt oftare nuförtiden. Enligt professor Josephson från Stockholms universitet är finländarna mycket bättre i språkpolitik och vad gäller tvåspråkigheten. I Sverige handlar det mer om svenskans förhållande till engelska när man i Finland måste hantera språkpolitiska frågor som gäller tvåspråkigheten. På det sättet är finländarna föregångare i språkpolitiska frågor. (Josephson 2014, svenska Yle.)

3.2 Språklig identitet och språkliga attityder

Ordet *identitet* är inte lätt att definiera eftersom det finns många olika forskare som har lite olika förklaringar. *Identitet* kan definieras som en känsla hur man uppfattar sig själv och identitet kan svara på frågan *vem är jag?* Begreppet kan också definieras som ett sätt att se och förstå världen och egna relationer till andra människor. Identitet förändras hela tiden och får nya nyanser i interaktion med andra individer. Människor brukar jämföra sig själva med andra individer och på det sättet förändras identiteten när man lär känna nya människor som har lika eller olika egenskaper och kunskaper som en själv. (Moilanen 2014, s. 18.)

Språklig identitet kan sålunda anses vara det hur man uppfattar sitt eget språkbruk och sina egna språkliga egenskaper och dialekt. Man kan inte skilja språk och identitet från varandra eftersom språket är det som bildar och upprätthåller identiteten. *Språklig identitet* är också svårt att urskilja från *nationell identitet* och de påverkar varandra. (Moilanen 2014, s. 22.) Språket har till exempel

gruppsammanhållande, identitetsskapande och kommunikativa funktioner men också talet och rösten är viktiga personliga egenskaper. Man förstår språkets betydelse för identiteten när man tänker att ett bristfälligt språk ofta orsakar sociala och kommunikativa problem som lätt leder till ensamhet och isolering. Självbild byggs delvis av dessa språkliga drag som man har. (Keturi, 2016.)

Attityder kan betecknas som sociala representationer och som negativ eller positiv känsla kopplad till en viss person eller ett visst objekt. Attityder hjälper människor att klassificera olika saker och ge förklaringar åt dem. *Språkliga attityder* handlar om attityder till olika språk, språkliga varieteter eller olika sorts språkbruk. Det kan också betecknas som attityder till olika talare eller nationaliteter. (Ljunggren 2008, s. 27.) De flesta språkbrukare har en egen uppfattning om vilka språk eller dialekter är bättre, sämre eller vackrare än andra men enligt de flesta språkvetare kan inga språk eller dialekter anses vara bättre eller sämre än andra (Mattfolk 2011, s. 38).

Vi lär oss attityder samtidigt när vi blir medlemmar av en viss grupp, familj, släkt eller samhälle. Attityderna orsakar ofta det typiska sättet hur vi reagerar på vår omvärld. Enligt samhällsvetenskaperna innehåller en attityd alltid tre olika aspekter: en kognitiv, en affektiv och en konativ aspekt. Den kognitiva aspekten omfattar uppfattningar om en praktisk sida och nyttan om objektet. I mitt ämne skulle det här betyda individens uppfattning om nyttan av att kunna finska på Åland, uppfattningar i vilka situationer finskan behövs samt hur svårt eller lätt det är att lära sig språket. *Den affektiva aspekten* innehåller den känslomässiga aspekten det vill säga känslor till objektet. I mitt ämne skulle det här betyda den känslomässiga inställningen till finska språket. *Den konativa aspekten* betyder de attityder som är länkade till beteende det vill säga får oss att agera eller reagera på ett visst sätt. I det här fallet skulle det kunna betyda motivation och beredskap att lära sig finska språket. (Mattfolk 2011, s. 37.)

3.3 Tvåspråkigt samhälle

Tvåspråkighet är en rikedom ur samhällets synvinkel och i Finland möjliggör kunskaper i svenska bättre kommunikation med andra nordbor. Tvåspråkighet i ett samhälle kan ändå orsaka utmaningar och hota samhällets homogenitet. Språken i ett samhälle är sällan jämlika utan det finns alltid språkligt mer dominerande grupper och minoritetsgrupper som har sämre möjligheter att agera i samhället med sitt språk. Språklig mångfald orsakar inte i sig några problem utan problemet uppstår i och med att människor lär sig normer om språkbruket. Normerna kan därmed utgöra hinder mellan olika språkbrukare och på det sättet hindra samhörighet och kommunikation mellan minoritets- och

majoritetstalare. I språken är det ofta fråga om styrkeförhållanden och vilket språk man väljer att använda. Det är också fråga om att den ena måste lära sig den andras språk och det orsakar problem. (Keturi 2016, s. 26.)

I Finland säger lagen att myndigheterna måste kunna agera på finska och svenska utan att man behöver särskilt fråga efter det. Det här rör inte det enspråkiga Åland som har en egen språklag enligt självstyrelselagen. I Finland finns det ofta argument att tvåspråkigheten är kostsam för samhället och inte är så rationell på grund av att det finns så få svenskspråkiga. (Keturi 2016, s. 26.) Enligt Svenska Finlands folkting (2006:14) är språkklimatet i Finland ändå gott och svenskspråkiga upplever mobbning bara sällan. Språkdebatten sker med andra ord mest i tidningar och i politik (Keturi 2016, s. 26).

I Finland finns det *nationalspråkstrategi* av språkrådet. I strategin betonar man tvåspråkighetens fördelar och lyfter fram att Finland är ett aktivt och konkurrenskraftigt land till exempel i samarbete med de övriga nordiska länderna. Nationalspråkstrategin innehåller tanken om två kraftiga nationalspråk. Strategins syfte är att erbjuda användbara argument om landets tvåspråkighet. Målet är också att båda nationalspråken finska och svenska hörs, syns och accepteras och att alla har rätt att agera i samhället med sitt modersmål, oberoende av om det är finska eller svenska. (Språkråd 1/2013.) Här ska man ändå påpeka att när det gäller nationalspråkstrategin räknas Åland inte med.

4 Analys av tidningsartiklar

Jag har delat in materialet i fyra delar (Se kapitel 1.2). Först analyserar jag de svenskspråkiga ålänningarnas attityder till finskan och sedan de finskspråkiga ålänningarnas erfarenheter av användningen av finskan på Åland. Tyngdpunkten är i attityder och erfarenheter enligt det som står i de analyserade texterna.

I allmänhet kan man konstatera att språkdiskussionen i de undersökta texterna är het. Texterna innehåller också mycket känsloladdade åsikter i stället för faktainformation. De flesta journalister låter sin attityd komma fram och nästan glömmer att det också finns andra synvinklar. Ofta har dessa argument personliga inslag som baserar sig på en egen språkliga bakgrund och egna erfarenheter. Utifrån tidningsartiklarna om finskan på Åland kan man i allmänhet tänka sig att ålänningarnas attityder till finskan är mycket varierande troligtvis beroende på ens egen språklig bakgrund. Man kan också konstatera att när det är fråga om finska språket balanserar ålänningar i många fall mellan hoten och möjligheterna av att kunna finska (Keturi 2016, s. 39). Enligt Keturi anser man ofta att det

är nyttigt att kunna språk men om för många ålänningar kan finska anser man att det konspirerar ösamhällets förfinskning och därmed försvagar Ålands enspråkighet (Keturi 2016, s. 40).

4.1 Positiva/neutrala attityder av svenskspråkiga ålänningar

Ålänningarna tycker att engelskan är viktigare än finskan men att finskan ändå är bra att ha. I artikeln ”Finskakunskaper viktiga för Åland” i *Nya Åland* (10.10.2016) betonas det att språkkunskaperna är makt och aldrig tungt att bära. Enligt artikeln är det alltså aldrig onödigt att ha finskakunskaper på Åland. Det betonas ändå att finskakunskaperna är viktigare att ha som privatperson men att engelskan är viktigare om man tänker på företagen och näringslivet. Enligt artikeln är det synd att grupptricket spelar så avgörande roll om man väljer finskan i skolan eller inte. Som 11-åring kan man inte heller veta om man eventuellt behöver grundläggande finska i framtiden. Finskan stänger eller öppnar dörrar till ålänningar beroende om man kan det eller inte på samma sätt som till exempel svenskan, tyskan eller franskan öppnar dörrar på fastlandet.

Även Ålands statistik- och utredningsbyrå har samma linje som artikeln i *Nya Åland* och betonar att finskan behövs i många arbetspositioner även på Åland. Enligt byråns (2009) omfattande undersökning finns det behovet av finska i både privat handel och offentlig sektor. Undersökningen visar att finskan ändå är viktig på arbetsplatserna. Det här vållar även problem eftersom det inte finns så många åländska ungdomar som kan finska, vilket i sin tur leder till att man måste rekrytera fastlänningar som behärskar båda språken finska och svenska. Också högre position i arbetet ökar behovet av kunskaper i finska och det betyder att de som har goda kunskaper i finska har större karriärmöjligheter och blir med större sannolikhet valda till sådana positioner. ÅSUB har intervjuat sammanlagt 43 företagen som rekryterar personal och frågat om finskan är en viktig meriteringsfaktor. Resultaten mellan de olika företagen har varit relativt parallella och det visar sig att finskan värderas som ett betydelsefullt språk även på lägre ansvarsnivåer. (Ålands statistik- och utredningsbyrå, 2008–2009.) Med andra ord baserar sig de svenskspråkiga ålänningarnas positiva/neutrala attityder till finskan ofta på att det i allmänhet är nyttigt att kunna språk och att det aldrig är ett hinder att kunna andra språk. Särskilt ur individens synvinkel öppnar språkkunskaperna alltid dörrar hellre än stänger.

En annan faktor som lockar åländska ungdomar att lära sig finska är den höga kvaliteten av universiteten och högskolorna på fastlandet samt ett bra studieliv. I artikeln ”Allt fler ålänningar väljer att studera på fastlandet” i *svenska Yle* (24.4.2018) presenteras trenden som lockar ålänningar att lära

sig finska. Det lyfts fram hur de finländska högskolorna drar bra och lockar allt fler ålänningar medan andelen åländska studerande i Sverige har minskat märkbart. I artikeln berättar två åländska unga studerande om sina val att studera på fastlandet (Se exempel 1 och 2). Den mest oroande aspekten sägs vara finska språket men att allt flera vågar ändå söka sig till Finland på grund av andras erfarenheter.

Ex. 1. Många ålänningar kan vara rädda för att behöva klara sig på finska. Men när folk som börjat studera här kan berätta att man nog klarar sig har säkert tröskeln blivit lägre. (Svenska Yle, 24.4.2018)

Ex. 2. Det börjar finnas rätt så många åländska studerande både i Helsingfors och Åbo. Det sprider sig snabbt när de kommer hem och berättar om sina studier. (Svenska Yle 24.4.2018)

Trenden förbättrar säkert ålänningarnas attityder till finskan särskilt bland de yngre generationerna om den fortsätter länge. Det är viktigt att man hör sådana positiva erfarenheter och att finska språket inte var ett så stort hinder som man hade tänkt sig. I artikeln ifrågasätts det även upp vissa obligatoriska finska föreläsningar som en positiv faktor eftersom då måste man vänja sig vid språket. I det här fallet är det fråga om *den kognitiva aspekten* av attityden som är i en stark roll eftersom man anser att det är nyttigt och praktiskt att lära sig finska om man vill studera på fastlandet (Se avdelning 3.2).

4.2 Negativa attityder av svenskspråkiga ålänningar

I detta avsnitt presenterar jag några negativa åsikter och attityder som förekommer i materialet. En faktor som omtalar om ålänningarnas negativa attityder till finskan enligt artikeln ”Herrakielijattelu valloillaan Ahvenanmaalla” (10.6.2018) i *Kansalainen* är till exempel att Ålands landskapsregering har tagit bort alla ortnamn på finska. En annan faktor är att webbplatsen för Ålands näringsliv finns på engelska, spanska, franska och kinesiska men inte på finska. De negativa attityderna till finskan kan ändå ”läsas mellan raderna” eftersom man har gjort valet att lämna bort finskan. I artikeln ”Herrakielijattelu valloillaan Ahvenanmaalla” (10.6.2018) skrivs också att finska ortnamn orenar Ålands brand. Åland vill inte identifiera sig som tvåspråkig på samma sätt som övriga Finland.

Ålands utbildningsminister presenterar en åsikt i artikel ”Bakläxa om språkpolarisering” i *Nya Åland* (11.6.2018). Han tar ställning till språkfrågan och de negativa skrivelserna i tidningarna på fastlandet om hur de finskspråkiga mobbas och diskrimineras på Åland. (Se exempel 3).

Ex. 3. Man kan alltid ha olika åsikter om språk, om man tänker på de fasta finländarnas åsikter om svenska. Varför skulle det vara annorlunda här, hur man tänker om finska? (Nya Åland, 11.6.2018)

Åland kan i stor utsträckning jämföras med det fasta Finland och dess svenskspråkiga minoritet samt med den finskspråkiga majoritetens negativa åsikter om det andra inhemska språket. Fastlandets

språkklimat och språkdebatt avspeglas också på Åland och det är viktigt att veta om språkklimatet i Finland när man undersöker Ålands språkdebatt. Ministern har kanske rätt i det att man inte kan anta att finskan respekteras på det svenskspråkiga Åland om svenskan inte heller respekteras i det fasta Finland. Detta argument omfattar starka nationella inslag både på Åland och i Finland och likgiltigheten mot det andra språket är påtagligt.

För att förstå ämnet bättre är det också nyttigt att lyfta fram ett mer politiskt inslag på frågan och presentera en linjedragning av Åländsk Center om finskan på Åland. Åländsk Center har 18.9.2018 publicerat ett inlägg om språkfrågan på sin officiella Facebook sida. (Se exempel 4).

Ex. 4. Problemet att behålla Åland svenskspråkigt är att finska språket i vår vardag normaliseras och blir allt vanligare. [...] För Centern är det viktigt att Åland förblir svenskspråkigt. Vi behöver då fundera noggrant på hur vi använder finska i vår officiella vardag. (facebookside av åländsk Center, 18.9.2018)

Enligt Ljunggren (2008) uppfattar Åländsk Center finska språket som ett potentiellt hot mot svenskan. Centern rekommenderar också att finskan inte används till exempel i kafferumsdiskussioner på arbetsplatser eller på rasten i skolor och att folk borde fundera på sitt språkbruk på finska för att bevara svenskan i ögruppen. Centern är rädd för den så kallade *förfinsknigen* och *tvåspråkigheten*. Centerns ledamot Gun Carlsson konstaterar att Åland borde förstärka samarbetet med Sverige i stället som lösning till språkfrågan och betonar engelskans ställning som världsspråk och som en lösning att samarbeta med Finland (Ljunggren 2008, s. 24). Enligt mitt material är Centers linjedragning i språkfrågan mycket drastisk och även överdriven men den visar tydligt sin egen politiska linje i förhållande till finska (Se exempel 4). Man måste ändå komma ihåg att alla partier på Åland inte är lika drastiska mot finskan utan till exempel Liberalerna är mer resonliga med språkfrågan. Liberalerna föreslår i sin tur att barnen borde lära sig lite mer finska än nuförtiden eftersom man på det sättet skulle kunna sköta ärenden som måste skötas på finska och att Åland inte borde försöka klara sig helt utan finska (Ljunggren 2008, s. 24).

Några ålänningar tycker också att det skulle vara bättre att bli självständigt än att vara en del av Finland. Ålands framtida partiledare Axel Jonsson har intervjuats i *Iltalehti* i artikeln ”Skotlannin esimerkki innostaa Ahvenanmaata” (17.9.2014) och han anser att Finland har svikit sitt löfte om att trygga ålänningarnas språk och påstår att man måste kunna finska för att klara sig. Jonsson menar att de finska myndigheterna inte kan svenska så bra att man kunde göra samarbete på svenska. En lösning skulle vara att Åland skulle bli en egen stat (Se exempel 5). Detta låter något överdrivet och det är svårt att tro att Finland skulle låta Åland bli självständigt.

Ex. 5. Vi skulle kunna vara som San Marino. Det finns många små stater i Europa som klarar sig utmärkt så varför inte också Åland. [min översättning] (Iltalehti, 17.9.2014)

I det här fallet är det fråga om *den konativa aspekten* av attityden (Se kapitel 3.2) eftersom attityden orsakar det att vissa människor skulle göra Åland självständigt. Attityden är länkad till beteende, det vill säga att attityden är länkad till det att vissa människor förespråkar Ålands självständighet.

4.3 Positiva/neutrala erfarenheter av finskspråkiga ålänningar

Av det analyserade materialet får man helhetsbilden att de finskspråkiga ålänningar som accepterar att de inte får service på finska och förstår att ögruppen är helt svenskspråkig är mer toleranta och har positivare erfarenheter. De anser också finska språkets ställning vara bättre än vad de som inte accepterar Ålands enspråkighet lika bra. Att kräva service på finska på Åland jämförs ofta vara samma som att kräva service på finska i Sverige. Många som flyttar från fastlandet till Åland glömmar ofta att Åland är enspråkigt även om det hör till Finland. Det här har att göra med språkliga attityder och påverkar vilken typ av erfarenheter man får (Se avdelning 3.2). Om man har attityden "ta seden dit man kommer" får man bättre erfarenheter än om man börjar kräva finskspråkig service. I den här avdelningen presenterar jag några positiva erfarenheter som de finskspråkiga ålänningarna har av finskans ställning på Åland.

Vissa ålänningar som har finska som modersmål upplever att finskan upplevs vara ett språk bland många andra och inte på något sätt ett språk som ålänningar hatar. En kvinna som har bott på Åland 15 år har skrivit i webbtidningen *Terve* (11.6.2018) hur hon upplever att det känns absurt att tänka på att någon skulle diskriminera henne på grund av sitt modersmål på Åland (Se exempel 6).

Ex. 6. Jag har bott på Åland 15 år och aldrig upplevt nedsättande behandling på grund av mitt modersmål. När jag kom till Åland kunde jag bara tala klumpig skolsvenska men mötte inte heller då några elaka ord eller skäll. [min översättning] (*Terve.fi*, 11.6.2018)

Ex. 7. Ön är liten, trygg och vacker. Man lär sig svenska väldigt snabbt och har aldrig stött på problem på grund av sitt modersmål. [min översättning] (*Hufvudstadsbladet*, 19.1.2014)

Också andra finskspråkiga har likadana erfarenheter på Åland (Se exempel 7). I artikeln "Ahvenanmaan suomenkieliset vaikenevat" (19.1.2014) i *Hufvudstadsbladet* ger flera olika familjer beröm till Åland eftersom man har möjlighet att lära sig svenska där och ön är också trygg och bekväm plats att leva i. I artikeln konstaterar man att de flesta finskspråkiga håller tyst och bara få klagar över den språkliga situationen på Åland. Troligtvis har de finskspråkiga som bestämmer sig för att stanna på Åland accepterat svenskans särställning och är ofta mycket nöjda med sitt liv. Många finskspråkiga ålänningar nämner att de språkliga attityderna till finskan nu för tiden är mycket bättre än tidigare

och att unga ålänningar inte bryr sig så mycket om den språkliga situationen på Åland. De unga ålänningarna talar ändå inte finska lika bra som de gamla och de flesta unga ålänningar talar inte alls finska.

Facebookinlägg an Åländsk Center (18.9.2018) som jag nämnde redan tidigare (se kapitel 4.2) har fått många kommentarer och de flesta tycker att inlägget inte är ett lämpligt utan ett skamligt och populistiskt inlägg. Många finskspråkiga ålänningar och ålänningar som har kunskaper i finska försvarar finska språket i kommentarfältet.

Ex. 8. Jag flyttade till Åbo för studier 2008 och kunde inte finska. Tack vare att jag med mycket möda vågade prata och lära mig så kan jag nu så gott som flytande. Detta har jag stor nytta av som företagare med många finskspråkiga kunder och leverantörer. På samma sätt har jag stor nytta och glädje av att behärska flera andra språk. (Facebook, 18.9.2018)

Ex. 9. Jag hoppas verkligen att det gäller även andra språk och inte enbart finska eller är det då att finskan diskrimineras? (Facebook, 18.9.2018)

I kommentarfältet står det tydligt att ifrågavarande inlägg ses som diskriminering (Se exempel 9) eller som en anmodan till folk att diskriminera finska språket. I många kommentarer lyfts finskan fram som ett nyttigt språk (Se exempel 8) och några skribenter svär att de aldrig kommer att rösta på Center igen. Det här bevisar att det finns både svenskspråkiga och finskspråkiga ålänningar som inte accepterar sådana drastiska och diskriminerande linjedragningar. Man kan till och med konstatera att de ålänningar som har lärt sig finska har fått nytta av det och därför försvarar de språket (Se exempel 8).

4.4 Negativa erfarenheter av finskspråkiga ålänningar

Flera finskspråkiga ålänningar i det undersökta materialet lyfter fram finska språkets motstridighet på grund av att de flesta ålänningar är av den åsikten att finska språket behövs i arbetslivet på Åland men att man inte borde tala det offentligt på gatan. Detta kan tolkas så att finskan får existera men helst inte så att man kan höra språket i sin omgivning. Att just tvåspråkighet är ett hot men flerspråkighet inte upplevs motstridigt av många (Se exempel 10).

Ex. 10. Flerspråkighet går men inte tvåspråkighet. Skyltarna är på svenska och engelska men aldrig på svenska och finska eftersom det skulle vara tvåspråkighet som man är rädd för. [min översättning] (Iltalehti, 9.6.2018)

Tidningen *Iltalehti* har samlat in ålänningarnas erfarenheter i artikeln ”Il-reportaasi paljastaa suomenkielisten karun arjen Ahvenanmaalla” (9.6.2018). Artikeln har kritiserats på kommentarfältet

av många på grund av dess negativa inställning till Åland. Ändå finns det några äkta erfarenheter i artikeln vilka jag vill lyfta fram. När man flyttar från fastlandet upplever många att man är utomstående på grund av sitt språk och på grund av ålänningarnas starka identitet (Se kapitel 2.3). Det tar naturligtvis tid att anpassa sig till en ny miljö. Några upplever att finskan väcker dålig uppmärksamhet om man talar det på gatan. (Se exempel 11).

Ex. 11. Sanningen är att finskan är det mest hatade språket av alla. [---] Du kan tala engelska eller till och med mandarin utan uppmärksamhet men om du talar finska då börjar huvudena vända. [min översättning] (Iltalehti, 9.6.2018)

Ex. 12. Ur en emotionell synvinkel är det ganska tungt att gång efter gång läsa att det egna modersmålet tas upp som ett olämpligt språk. [min översättning] (Iltalehti, 9.6.2018)

De finskspråkiga ålänningarna upplever att även om man är nöjd med sitt liv på Åland och har accepterat Ålands enspråkighet, är det tungt om man hela tiden måste läsa hur finskan ses som ett mindervärdigt språk (Se exempel 12). Språket är en av de viktigaste faktorerna som utgör grunden för den individuella identiteten och om någon talar om finskan i en negativ ton, skadar det därför inte bara själva språket utan kränker även dess talare (Se avdelning 3.2). I det här fallet är *den affektiva aspekten* av attityden den starkaste eftersom det är fråga om känslor som gör att det är tungt att läsa hur finskan inte accepteras på samma sätt som andra språk (Se avdelning 3.2).

Ett problem som ofta lyfts fram och som gäller alla finskspråkiga ålänningar är att finskspråkiga barn inte har möjlighet att få hemspråkundervisning i skolan eller inte har möjlighet att gå i en finskspråkig skola. I praktiken betyder det att finskspråkiga barn har möjlighet att välja grundundervisning i finska först i femte klass tillsammans med de svenskspråkiga elever som inte kan någon finska. Detta orsakar problem eftersom i samma grupp finns elever som talar finska som modersmål och elever som inte kan någon finska alls. Enligt *Iltalehtis* artikel ”Suomea kotikielenään puhuvat kärvistelevät alkeisryhmissä Ahvenanmaalla” (10.6.2018) är föräldrarna frustrerade på grund av situationen och väljer hellre tyska för sina barn. Också lärarna är missnöjda på grund av att det orsakar problem att lära elever som ligger på olika nivåer med sina kunskaper. Enligt en lärare talar tvåspråkiga barn flytande finska men de flesta kan inte skriva på finska och därför skulle undervisningen i finska vara viktig. Orsaken till denna situation är Ålands grundskolelag som bestämmer att skolorna inte får ge hemspråkundervisning i något annat språk än i svenska (Ålands landskapsregering 1995:18). I det här fallet är det *den kognitiva aspekten* av attityden som leder eftersom det på ett konkret sätt är opraktiskt att finskspråkiga barn inte får modersmålundervisning på finska och därför inte lär sig så bra att skriva på finska (Se kapitel 3.2).

I artikeln ”Ahvenanmaan suomenkieliset vaikenevat” (19.1.2014) i *Hufvudstadsbladet* konstaterar en finskspråkig ålänning att ingen försvarar en minoritet utan språkliga rättigheter offras på grund av majoriteten. Han berättar till och med att hans egen attityd har blivit mjukare på grund av att han har märkt att hans barn som har bott hela sitt liv på Åland inte bryr sig om finska språket så mycket eftersom de har vuxit på Åland (Se exempel 13). Mannen konstaterar att staten inte har makt att ändra situationen och Ålands landskapsregering inte har förpliktelse att ordna mer rättigheter till den finska minoriteten. Det vill säga att frågan är politiskt svårt eftersom Ålands självstyrelse och Ålands statstillhörighet till Finland kan anses vara i konflikt med varandra.

Ex. 13. Jag har börjat fundera på att det här är viktigt för mig men är det viktigt för mina barn? De har bott hela sitt liv på Åland. De är helt och hållet ålänningar. [min översättning] (*Hufvudstadsbladet*, 19.1.2014)

Av resultatet kan man dra den slutsatsen att den yngre generationen inte bryr sig så mycket om finska språket om de har vuxit hela sitt liv på Åland, även om båda eller en av föräldrarna var finskspråkiga. Påverkan av jämnåriga kompisar är så stor i ungdomen att man helst accepterar majoritetens syn än försvarar sina föräldrars språk. När man skapar den språkliga identiteten på Åland är det helt naturligt att finska språket inte stannar kvar så starkt som hos den äldre generationen som hade flyttat från fastlandet (Se avdelning 3.2). Då kan det hända att finska språket så småningom glöms bort i släkten.

5 Sammanfattning och slutsatser

Syftet med den här undersökningen har varit att ta reda på finska språkets ställning på den svenskspråkiga ögruppen Åland. Syftet har varit att klargöra hurdana attityder svenskspråkiga och finskspråkiga ålänningar har om finskan på Åland enligt det som står i åländska och finländska texter på nätet. Syftet har även varit att kartlägga bakgrunden till den nuvarande språksituationen på Åland.

Om man tar en mer kvantitativ synvinkel på undersökningen kan man lätt räkna att det finns mycket mer negativa än positiva attityder och erfarenheter enligt tidningarna. Det är ingen överraskning att samexistensen av två olika språk orsakar vissa spänningar (Se avdelning 3.3). Man kan dra en slutsats att ålänningarna åtminstone i viss utsträckning känner sig hotade av finska språket och Finlands tvåspråkighet. De flesta finskspråkiga ålänningar upplever att finskan är ett förbjudet språk till exempel på arbetsplatsen och att det är kränkande att man inte får tala finska med de andra finskspråkiga på arbetsplatsen. Enligt mig kan negativa attityder till finska språket bero på många olika faktorer men till exempel känslor eller upplevelser kring språket kan orsaka att man förhåller sig negativt till språket. Frustration, svårigheter att lära sig finska eller irritation över att man inte kan

förstå vad finskspråkiga talar kan orsaka sådana känslor bland de svenskspråkiga att man sätter sig emot det finska språket. Att finskan upplevs som ett svårt språk att lära sig kan orsaka brist på motivation särskilt om man är lite äldre när man börjar studera.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att de finskspråkiga ålänningarnas negativa erfarenheter ofta har att göra med den dåliga uppmärksamhet som man får när man talar finska på gatan, brist på hemspråksundervisning och emotionella orsaker. De positiva/neutrala erfarenheterna stödjer i sin tur tanken att en del ändå är nöjda med situationen och har accepterat Ålands svenskspråkighet. Inläring av svenska språket lyfts också fram som en positiv faktor. I kategorin positiva/neutrala erfarenheter tas också upp många andra positiva faktorer med att bo på Åland till exempel trygghet och vackerhet och att man bara anser finskan vara ett språk bland andra.

När det gäller de svenskspråkiga ålänningars attityder har jag lyft fram flera exempel på olika partiers attityder och åsikter om finskan på Åland. Det har kommit fram att flera partier förhåller sig negativt till finskan och är rädda för förfinskning och tvåspråkighet. Partierna agerar ofta som förebild till invånare och de starka politiska åsikterna avspeglas i invånarnas attityder. De attityder som ingår i de svenskspråkiga ålänningarnas kategori handlar om att finskan ses som ett hot mot Ålands svenskhet och att man inte vill identifiera sig som tvåspråkig och att man jämför situationen på Åland med situationen på fastlandet Finland där svenskan är hotad. Samtidigt tycker de svenskspråkiga ålänningarna att finskan behövs inom arbetslivet och att det ofta är en merit att kunna finska. Också den utbildning som erbjuds i högskolorna på fastlandet lockar åländska ungdomar alltmer vilket även uppmanar de unga att lära sig finska och förbättrar deras attityder till finskan. Finska språkets motstridighet på Åland grundar sig i politiska frågor eftersom Ålands självstyrelselag och Ålands statstillhörighet till Finland är i konflikt med varandra. Staten inte har makt att påverka situationen och Ålands landskapsregering inte har förpliktelse att förbättra finskspråkiga minoritetens rättigheter.

6. Diskussion

Tidigare undersökningar ger stöd för mina resultat. Även Ljunggren (2008) och ÅSUB (2008, 2009) har kommit fram till liknande resultat. I denna studie finns ändå faktorer som minskar undersökningens reliabilitet. Primärmaterialets trovärdighet kan ifrågasättas på grund av att jag har använt kvällstidningar som *Iltalehti*. Med avseende på att mitt syfte har varit att ta reda på hurdan ställning finska språket har på Åland enligt det som skrivs i media, anser jag ändå att resultaten anger

en översiktlig bild av den språkliga situationen på Åland. Min hypotes har varit att attityder till finskan är motstridiga och denna hypotes har visat sig stämma.

Tidningarna gav relativt mycket information om ålänningarnas attityder och erfarenheter vilket betyder att materialet har varit tillräckligt omfattande. Jag tycker att jag har fått en tydlig uppfattning om finska språkets nuvarande ställning på Åland. Resultaten är också på det sättet aktuella att primärmaterialet har varit relativt nytt och omfattar en kort tidsperiod. Studien baserar sig ändå bara på några texter och eftersom språkfrågan är en komplicerad fråga kan man inte generalisera resultatet eller dra några långtgående slutsatser. Jag anser att innehållsanalys var en passande metod i denna studie men jag skulle vilja fortsätta studera ämnet med en enkätstudie för att kunna använda ålänningar som informanter.

Språkdiskussionen på Åland påminner på många sätt om språkdiskussionen här på fastlandet. De argument som förekommer i materialet liknar den språkdebatt som pågår i Finland. I framtida undersökningar skulle man kunna koncentrera sig på vilka argument som lyfts fram för att förklara varför något språk behövs eller inte behövs. Man skulle också kunna jämföra språkdiskussionen och de argument som framförs på fastlandet och på Åland. Det skulle även vara nyttigt och intressant att göra en liknande studie men använda en anonym enkät som materialinsamlingsmetod i stället. Då skulle man kunna få svar som inte kommer fram i det analyserade materialet i den här studien och man skulle kunna få svar direkt från ålänningar och inte genom texter som publiceras i media. Det skulle också vara intressant att koncentrera sig enbart på de unga ålänningarna och till exempel göra en enkätstudie i ett gymnasium.

Litteraturlista

Primärmaterial:

Hufvudstadsbladet (19.1.2014) Tillgänglig: <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2014-01-17/555701/ahvenanmaan-suomenkieliset-vaikenevat> (hämtad: 20.3.2020)

Iltalehti (17.9.2014) Tillgänglig: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2014091718667964> (hämtad: 20.3.2020)

Iltalehti (9.6.2018) Tillgänglig: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201806072200982059> (hämtad: 20.3.2020)

Iltalehti (10.6.2018) Tillgänglig: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201806082200989646> (hämtad: 20.3.2020)

Kansalainen, kolumn (10.6.2018) Tillgänglig: <https://www.kansalainen.fi/herrakieliajattelu-valloillaan-ahvenanmaalla/> (hämtad: 20.3.2020)

Nya Åland (10.10.2016) Tillgänglig: <https://www.nyan.ax/insandare/finskakunskaper-viktiga-for-aland/> (hämtad 20.3.2020)

Nya Åland (11.6.2018) Tillgänglig: <https://www.nyan.ax/ledare/baklaxa-om-sprakpolarisering/> (hämtad 20.3.2020)

Svenska Yle (24.4.2018) Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/04/24/trenden-fortsatter-allt-flera-alanningar-valjer-att-studera-pa-fastlandet> (hämtad: 20.3.2020)

Ålands Center, Facebook (18.9.2018) Tillgänglig: <https://www.facebook.com/centernaland/posts/1912861632128612/> (hämtad: 20.3.2020)

Terve.fi, blog (11.6.2018) Tillgänglig: <https://blogit.terve.fi/karkkipaiva/puheenvuoro-taalla-yksi-suomenkielinen-ahvenanmaalla/> (hämtad 20.3.2020)

Sekundärlitteratur:

Allardt Ljunggren, Barbro, 2008: *Åland som språksamhälle. Språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv*. Doktorsavhandling. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholm: Stockholms universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:199704/FULLTEXT01.pdf>

Finlex 6.6.2003/423. Språklag.

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=spr%C3%A5klag>. Hämtad 23.1.2020.

Göteborgs universitet, 2015: *Sociolingvistik i praktiken*. Tillgänglig: <https://www.gu.se/omuniversitetet/aktuellt/nyheter/detalj//sociolingvistik-i-praktiken.cid1320275>. Hämtad: 23.1.2020.

Institutet för de inhemska språken, 2017: *Språkpolitik*. Tillgänglig: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprakpolitik. Hämtad: 30.1.2020.

Keturi, Krista, 2015: *Attityder till finska språket och språklig identitet på Åland - en analys av åländska tidningar*. Magisteravhandling. Institutionen för språk. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45476/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201503091443.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mattfolk, Leila, 2011: *Finlandssvenska åsikter om och attityder till modern språkpåverkan*. Humanistiska fakulteten. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28223/finlands.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Moilanen, Hanna, 2014: *språklig identitet hos invandrare som integrerat sig i det finska samhället på svenska*. Magisteravhandling. Institutionen för språk. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44745/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201411263369.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nelson, Marie, 2016: *Språksituationen på Åland - Speciell om inte unik*. Institutionen för svenska och flerspråkighet. Stockholm: Stockholms universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1047791/FULLTEXT01.pdf>

Språkrådet 1:2013. Tillgänglig: <https://vnk.fi/documents/10616/1163375/Sprakrad-1-2013.pdf/3ba0faff-e5ed-416e-8535-cf40c920477c/Sprakrad-1-2013.pdf> (Hämtad: 12.4.2020)

Självstyrelselag för Åland. 16.8.1991/1144.

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1991/19911144#L6>. Hämtad 23.1.2020.

Svenska Yle. *Svensk språkexpert: "Finländarna språkpolitiska föregångare"*. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/svensk-sprakexpert-finlandarna-sprakpolitiska-foregangare> (Hämtad: 12.4.2020).

Woivalin, Folke, 1981: språksituationen på Åland. *Sprog i Norden*. S. 16–19. Tillgänglig: <https://tidsskrift.dk/sin/article/view/17670>. Hämtad 23.1.2020.

Ålands landskapsregering, 2015: *Språkrådet*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.ax/andra-verksamheter-hor-forvaltningen/sprakradet>. Hämtad: 30.1.2020

ÅSUB 2008: *Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet*.

<https://www.asub.ax/sv/utredning/finska-sprakets-stallning-inom-alandska-arbetslivet>. Hämtad 30.1.2020.

ÅSUB 2009: *Behovet av finska i ålänningarnas vardagsliv*.

<https://www.asub.ax/sv/utredning/behovet-finska-alanningarnas-vardagsliv>. Hämtad 30.1.2020.

ÅSUB 1999: *Ålänningarna och deras identitet*.

http://old.asub.ax/files/rapport_1999_07_7.pdf. Hämtad 27.2.2020.